

Η ΧΑΜΕΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

Βιομηχανικά κτίρια

ΙΣΤΟΡΙΑ, ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥΣ

Τα βιομηχανικά κτίρια που βρίσκονται διάσπαρτα στον πολεοδομικό ιστό της Πάτρας και τα περίχωρά της, με τα μορφολογικά χαρακτηριστικά, τις χρήσεις και την ιστορία τους, παρατίθενται σύμφωνα με τη χωροταξική τους διάταξη, αρχίζοντας από την αρκτική πλευρά, την περιοχή της Αγυιάς, προχωρώντας διαμέσου της λιμε-

νικής ζώνης και τον αστικό ιστό της πόλης και καταλήγουν στη νότια πλευρά, κατά μήκος της Ακτής Δυμαίων και μέχρι την Παραλία, όπου βρίσκονται οι μονάδες που αναπτύχθηκαν κατά την τελευταία φάση της βιομηχανικής αιχμής.

Ως επιστέγασμα του παρόντος κεφαλαίου, γίνεται αναφορά στη νέα βιομηχανική ζώνη και σε μερικά σύγχρονα εν ενεργεία βιομηχανικά συγκροτήματα που αποτελούν τη συνέχεια στην πολύχρονη βιομηχανική κληρονομιά της περιοχής.

Οι «ΕΠΙΛΟΓΕΣ» αναδεικνύουν τον παραμελημένο πλούτο της Πάτρας, τα βιομηχανικά κτίρια, μέσα από την καταγραφή του Ξενοφώντα Παπαευθυμίου στο βιβλίο του «Σιωπηλοί μάρτυρες» από τις «Εκδόσεις ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ».

ΔΕΙΓΜΑ ΕΝΔΟΞΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Στο κέντρο της πόλης

Ενα μεγάλο μέρος βιομηχανιών και βιοτεχνιών κατασκευάστηκαν στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα σε περιοχές του κέντρου της σημερινής Πάτρας, αποτελώντας έτσι ζωντανά δείγματα βιομηχανικής αρχιτεκτονικής που έχουν ενταχθεί στην καθημερινότητα του μέσου πολίτη και επισκέπτη της Πάτρας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ - ΕΞΑΓΩΓΗΣ («5Ε») ΜΑΜΟΣ ΑΕ

Φωτογραφία από αέρος του συγκροτήματος 5 Ε και ΜΑΜΟΣ σε φωτογραφία των αρχών δεκαετίας του '60

Στις βορινές παρυφές της πόλης, στην περιοχή Αγυιά, βρίσκεται το κτιριακό συγκρότημα των εταιρειών «5Ε» και «ΜΑΜΟΣ ΑΕ», το οποίο συγκεντρώνει κτιριολογικά χαρακτηριστικά του τέλους του 19ου και των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα, καθώς και κάποια νεότερα, αποτελώντας ένα από τα πρώτα μεγάλα βιομηχανικά συγκροτήματα.

Αρχικά, το 1891, στο κτήμα εκτάσεως 40 στρεμμάτων, κατασκευάστηκε το εργοστάσιο οινοποίησης του Γερμανού σταφιδέμπορου Αλβέρτου Αμβουργερ. Σε τμήμα του οικοπέδου των εγκαταστάσεων Αμβουργερ, προς την πλευρά της σιδηροδρομικής γραμμής, ιδρύθηκε το 1908 η Ζυθοποιία - Παγοποιία του Πέ-

τρου Μάμμου, με τη συμμετοχή του οίκου Αμβουργερ. Αρχικά λειτούργησε με την επωνυμία «ΜΑΜΟΣ & Σία», ενώ μετά την πτώχευση του οίκου Αμβουργερ το 1912, συνέχισε τη λειτουργία του με την επωνυμία «ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΜΟΣ», που το 1930 μετατράπηκε σε ΑΕ και διευρύνθηκε με τη συμμετοχή κεφαλαίων της ΦΙΣ, η οποία τα επόμενα χρόνια την απορρόφησε. Το υπόλοιπο τμήμα του οινοποιείου Αμβουργερ περιήλθε στην ιδιοκτησία της «Ελληνικής Εμπορικής Εταιρίας Εισαγωγής - Εξαγωγής» («5Ε»), που ιδρύθηκε ως διάδοχος κατάσταση το 1912 και ασχολήθηκε με εισαγωγικό και εξαγωγικό εμπόριο (κυρίως εξαγωγή σταφίδας μέχρι το 1926 και από το 1940 μέ-

χρι το 1963) και τη βιομηχανία οίνων και οινοπνευμάτων. Μετά το 1965 τις εγκαταστάσεις ενοίκιασε η «ΤΡΑΝΣΤΕΚΟΜ», που παρήγαγε οινοπνεύματα, οίνους, αποστάγματα και γλεύκη, μέχρι το 1976 διέκοψε τις δραστηριότητές της και τα κτίρια εγκαταλείφθηκαν.

Σήμερα από το βιομηχανικό συγκρότημα διασώζεται το κεντρικό τετραώροφο μαζί με μερικά γειτονικά ισόγεια βοηθητικά και δύο υψικάμινους, εξαιρετικά δείγματα βιομηχανικής αρχιτεκτονικής του τέλους του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα, καθώς επίσης νεότερα κτίρια αποθηκών κατά μήκος της οδού Αμερικής, στη συμβολή της με την οδό Ηρώων Πολυτεχνείου.

ΟΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΜΑΣ κατά τον 19ο και τον 20ό αιώνα είχαν κατατάξει την Αχαΐα στην πρωτοπορία της Ελλάδας και της Ευρώπης. Είχαν φέρει ανάπτυξη, ευημερία και πολιτισμό. Σήμερα, δυστυχώς, διανύουμε την πιο «σκοτεινή» περίοδο. Οι επιχειρήσεις και οι επαγγελματίες πλήττονται, ενώ η Αχαΐα είναι στις τελευταίες θέσεις σε όλους τους δείκτες. **Η παράταξη «Επιμελητήριο Πρωταγωνιστής»** ιδρύθηκε για να μετατρέψει το Επιμελητήριο από «απόντα» σε «πρωταγωνιστή» της προσπάθειας να πάρει ξανά η Αχαΐα τη θέση που της αρμόζει στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Στο πλαίσιο αυτό, σας προσφέρουμε μια σειρά **Ενθέτων** που περιγράφουν την **ένδοξη ιστορία των επιχειρήσεων και των επαγγελματιών της Αχαΐας**.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ ΑΧΑΪΑΣ

- ➔ Η ανάπτυξη και η τοπική οικονομία στον 19ο και 20ό αιώνα
- ➔ Βιομηχανίες-Επιχειρήσεις-Πρόσωπα-Γεγονότα

ΧΟΡΗΓΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΗΣ
ΔΗΝΙΟΥΡΓΟΥΜΕ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

ΕΡΓΟΥΡΓΙΑ Α. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

☉ Λεπτομέρεια από τη στέγη της πρόσοψης του εργοστασίου Αναστασόπουλου, όπου στο γέισο αναγράφεται ανάγλυφα στο σοβά η επωνυμία του εργοστασίου

☉ Σημερινή άποψη του εργοστασίου Αναστασόπουλου

☉ Η εριουργία Α. Δ. Αναστασόπουλου σε απεικόνιση από την εφημερίδα «Νεολόγος» της 27/4/1925

Ένα από τα κατάλοιπα της βιομηχανικής ανάπτυξης του μεσοπόλεμου αποτελεί και το κτίριο της εριουργίας «Α. Δ. Αναστασόπουλου», χαρακτηριστικό δείγμα μεγάλου συγκροτήματος περίκλειστου χαρακτήρα, όπως φαίνεται και σε απεικονίσεις της εποχής, του οποί-

ου τα κτίρια αναπτύσσονται στις τέσσερες πλευρές του οικοδομικού τετραγώνου που ορίζεται από τις οδούς Αθηνών, Ιωαννίνων, Ηπείρου και Γιαννιτσών, απέναντι από τον παλαιό Σιδηροδρομικό Σταθμό του Αγίου Διονυσίου. Το εργοστάσιο δημιούργη-

σε το 1925 ο εκ Κυπαρισίας καταγόμενος Αναστάσιος Δ. Αναστασόπουλος, ο οποίος μαζί με τον αδελφό του Χρήστο, που πέθανε πρόωρα το 1915, είχαν ιδρύσει το πρώτο κατάστημα εμπορίας υφασμάτων το 1890 επί της οδού Καλαβρύτων, το οποίο το 1892

μετέτρεψαν σε πλεκτήρια με την αγορά δύο πλεκτικών μηχανών. Το εργοστάσιο αποτελείται από πέτρινα κεραμοσκεπή κτίρια, από τα οποία τα δύο κύρια προς την δυτική πλευρά -προς τον σιδηροδρομικό σταθμό- που διασώζονται μέχρι σήμερα, εί-

ναι διώροφα με επιμελημένες όψεις που ακολουθούν τις αισθητικές αρχές του νεοκλασικισμού, γεγονός το οποίο τους προσδίδει μνημειακό χαρακτήρα. Η λειτουργία του εργοστασίου γινόταν με ηλεκτροπαραγωγή ζεύγη 90 κιλοβάτ και απασχολούσε σε μόνιμη βά-

ση περισσότερους από 200 εργαζόμενους. Μετά τον πόλεμο το εργοστάσιο παράκμασε και σταμάτησε τη λειτουργία του κατά τη δεκαετία του '50. Αργότερα το ανατολικό τμήμα του κατεδαφίστηκε για να δημιουργηθούν εγκαταστάσεις του ΙΚΑ.

ΜΥΛΟΙ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΕ

☉ Άποψη της παραλιακής ζώνης με το συγκρότημα των σταφιδαποθηκών και των Μύλων Τριάντη (μετέπειτα Μύλοι Αγ. Γεωργίου) στα τέλη της δεκαετίας του '20. Φωτοκάρτα Φ. Στολίδη

Στην αρκτική πλευρά του λιμανιού, εκεί όπου η παραλιακή οδός Όθωνος - Αμαλίας συναντά την οδό Νόρμαν, δεσπόζει το συγκρότημα των Μύλων Αγίου Γεωργίου, ένα κτίριο 6 ορόφων των αρχών της δεκαετίας του '30, κατασκευασμένο με οπλισμένο σκυρόδεμα, τυπικό δείγμα του μεσοπολεμικού ευρωπαϊκού μοντερνισμού, στο οποίο μετά το '36 προστέθηκε ο υδατόπυργος και ακόμη ένα κτίριο ανάλογου ύψους, προς την πλευρά της οδού Σανταρόζα, που είχε την χρήση Σιλό. Το συγκρότημα συνδέεται μέσω μεταλλικής γέφυρας μεταφοράς και με την πρώτη από τις Σταφιδαποθήκες του γειτονικού τρίδυμου συνόλου, η οποία χρησίμευε ως χώρος αποθήκευσης και διανομής των αλεύρων. Η αλευροβιομηχανία «Μύλοι Αγίου Γεωργίου» ιδρύθηκε το 1927 με έδρα τον Πειραιά και εγκαταστάθηκε στην Πάτρα το 1936 αγοράζοντας τις εγκαταστάσεις της πτωχευμένης εταιρίας «Κυλινδρόμυλοι Πα-

☉ Σημερινή άποψη των Μύλων από την οδό Όθωνος - Αμαλίας

τρών Χαράλαμπου Τριάντη», εκσυγχρονίζοντας τις εγκαταστάσεις και συνεχίζοντας τη δραστηριότητά της. Το 1990 η εταιρία σταμάτησε τη λειτουργία της ενώ απασχολούσε 100 εργαζόμενους και οι εγκαταστάσεις πουλήθηκαν στο Υπεραστικό ΚΤΕΛ Αχαΐας, το οποίο απομάκρυνε όλο τον τεχνολογικό εξοπλισμό, ενώ τα κτίρια παραμένουν αχρησιμοποίητα περιμένοντας την αξιοποίησή τους.

ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΣΤΑΦΙΔΑΠΟΘΗΚΩΝ - ΑΠΟΘΗΚΕΣ ΜΠΑΡΥ

Παραπλεύρως των Μύλων Αγίου Γεωργίου, κατά μήκος της οδού Όθωνος - Αμαλίας, βρίσκεται το συγκρότημα των σταφιδαποθηκών που έχουν την τυπική μορφολογία κτιρίων ανάλογης χρήσης έτσι όπως αυτή διαμορφώθηκε στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού. Τα συγκεκριμένα πέτρινα κτίρια των σταφιδαποθηκών διαρθρώνονται σε τρία επίπεδα με δίρριχτες κεραμοσκεπείς στέγες. Πήραν τη σημερινή τους μορφή στις αρχές του 20ού αιώνα και αποτελούν μετεξέλιξη των προϋπάρχοντων που στέγαζαν ποικίλες βιομηχανικές δραστηριότητες, όπως το πρώτο ατμοκίνητο εργοστάσιο γιάμπολης (γλυκόριζα) του Γερ. Κόγκκου (1857) και των νηματοουργείων, κλωστρίων και αλευροποιείων των αδελφών Τριάντη (1871). Η πρώτη, προς τα νότια σταφιδαποθήκη ιδιοκτησίας Καραμανδάνη, το 1922 μισθώθηκε

☉ Πλευρική άποψη από την οδό Αστιγγος. Διακρίνεται ο τρόπος δόμησης με παραδοσιακά υλικά και μεθόδους

από το Φρ. Μπάρρυ ως χώρος επεξεργασίας και συσκευασίας σταφιδόκαρπου. Το κτίριο ανήκει στο κληροδότημα Καραμανδάνη, έχει ανακαινιστεί και από το 1986 χρησιμοποιείται από το Δήμο Πατρέων για την στέγαση πο-

λιτιστικών εκδηλώσεων και υπηρεσιών. Η μεσαία αποθήκη αποτελεί ιδιωτική ιδιοκτησία και στέγαζε κατά περιόδους τουριστικά πρακτορεία. Στα τέλη του '90 το εσωτερικό της καταστράφηκε από φωτιά και παραμένει το πέτρινο κέλυ-

φος το οποίο έχει ανάγκη αποκατάστασης και αξιοποίησης. Η τρίτη σταφιδαποθήκη, που βρίσκεται προς την οδό Αστιγγος ανήκει στο συγκρότημα των Μύλων Αγίου Γεωργίου με το οποίο συνδέεται μέσω κλειστής μεταλλικής γέφυρας.

ΣΤΑΦΙΔΑΠΟΘΗΚΗ Ι. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ - ΜΠΕΛΟΥΣΗ

Στη συμβολή των οδών Όθωνος - Αμαλίας και Καρόλου, στη βορινή γωνία παραπλεύρως του συμπλέγματος των σταφιδαποθηκών, βρίσκεται η σταφιδαποθήκη όπου στεγάστηκε το 1904 η σταφιδική εταιρία «Ι. Σταυρόπουλος - Μπελούσης», ένα τριώροφο πέτρινο κτίριο των αρχών του 20ού αιώνα με δίρριχτη κεραμοσκεπή στέγη, χαρακτηριστικό αρχιτεκτονικό δείγμα της εποχής. Το κτίριο, από τα μεγαλύτερα του είδους του με καλυ-

πτόμενη επιφάνεια 480 τμ, έχει και μία ισόγεια προέκταση, που χρησίμευε ως δευτερευόν αποθηκευτικός χώρος, από την πλευρά της οδού Καρόλου, στη γωνία με την οδό Σανταρόζα και γνώρισε διάφορες χρήσεις μέχρι τις μέρες μας. ☉ Φωτ.: Άποψη της σταφιδαποθήκης Ι. Σταυρόπουλου - Μπελούση από τη συμβολή των οδών Όθωνος - Αμαλίας και Καρόλου. Στο βάθος το συγκρότημα των σταφιδαποθηκών με τους Μύλους Αγ. Γεωργίου

ΣΤΑΦΙΔΑΠΟΘΗΚΗ Δ. Μ. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ

Επί της οδού Καρόλου, στον αριθμό 6, στη νότια πλευρά της οδού, βρίσκεται το κτίριο της παλαιάς σταφιδαποθήκης Δ. Μ. Γεωργόπουλου. Οι εγκαταστάσεις της σταφιδαποθήκης αποτελούνται από ένα κεντρικό κτίριο δύο ορόφων κατασκευασμένο στα μέσα της δεκαετίας του '20, που μορφολογικά πλησιάζει στο ύφος art deco, με μία ιδιαίτερη επίστεψη που φέρει ανάγλυφο στο σοβά το όνομα του αρχικού ιδιοκτήτη και ένα ισόγειο κεραμοσκεπές, το οποίο εκτείνεται μέχρι την οδό Καψάλη. Το κτίριο έπαψε να λειτουργεί σαν σταφιδεργαστήριο τη δεκαετία του '60 και μέχρι πρόσφατα στέγαζε μηχανουργείο και συνεργείο αυτοκινήτων.

☉ Το κτίριο της παλαιάς σταφιδαποθήκης Δ. Μ. Γεωργόπουλου

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΔΕΡΜΑΤΩΝ Γ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ – Α. ΜΕΝΟΥΝΟΥ

Ένα από τα χαρακτηριστικότερα δείγματα βιομηχανικής αρχιτεκτονικής των αρχών του 20ού αιώνα είναι το εργοστάσιο δερμάτων Γ. Ζαφειρόπουλου – Α. Μενούνου, που οριοθετείται από τις οδούς Όθωνος - Αμαλίας, Τσαμαδού και Σπ. Μεταξά. Το εργοστάσιο ιδρύθηκε το 1900 από το Γ. Ζαφειρόπουλο και αργότερα μεταβιβάστηκε στο γαμπρό του Ανδρέα Μενούνου, για να σταματήσει τη λειτουργία του το 1940 λόγω του πολέμου. Το 1956 ξαναλειτούργει ως ξυλουργείο - ξυλαποθήκη, αργότερα ως κέντρο διασκέδασης και ως έδρα ναυτιλιακής εταιρίας, η οποία και το ανακαίνισε. Το πρώην βυροδευείο ξεχωρίζει για την εμφανή τοιχοποιία του από λευκή λα-

☉ Το εργοστάσιο δερμάτων Γ. Ζαφειρόπουλου – Α. Μενούνου. Αποψη από τη συμβολή των οδών Τσαμαδού και Σπ. Μεταξά

ξευτή πέτρα που πλαισιώνεται από σειρές συμπαγών τούβλων και από την οδοκωτική του στέγη που διασπάζει τον όγκο του κτιρίου. Ιδιαίτερη επιμέλεια έχει δοθεί σε όλα τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του, πράγμα το οποίο φαίνεται ακόμη και στις μαντεμένιες υδρορροές του που έχουν απόληξη σε κεφάλι γύφα.

ΣΤΑΦΙΔΑΠΟΘΗΚΗ Μ. ΚΟΛΛΑ

☉ Η σταφιδαποθήκη Μ. Κόλλα. Αποψη από την οδό Όθωνος – Αμαλίας

Μία από τις σταφιδαποθήκες που ακόμη σώζονται στο παραλιακό μέτωπο της Πάτρας, είναι το πέτρινο ισόγειο κεραμοσκεπές κτίριο που βρίσκεται στη νότια πλευρά του οικοδομικού τετράγωνα που ορίζεται από την οδό Παντανάσσης και τις οδούς Αγίου Ανδρέου και Όθωνος - Αμαλίας. Αποτελέσε την έδρα της επιχείρησης του Μιχαήλ Κόλλα, Χιώτη εμπόρου, που τα πρώτα μεταεπαναστατικά χρόνια εγκαταστάθηκε και

δραστηριοποιήθηκε στην Πάτρα. Οι απόγονοί του κληροδότησαν το κτίριο στο Δήμο Πατρέων που το χρησιμοποιεί για βοηθητικές τεχνικές εργασίες. Η ιδιαιτερότητα της αποθήκης Κόλλα είναι ότι δεν έχει τα χαρακτηριστικά άλλων αντίστοιχων σωζόμενων, όντας προγενέστερη, κτίσμα του 19ου αιώνα με νεοκλασικά στοιχεία στη μορφολογία των όψεων, όπου ξεχωρίζουν οι τοξοειδείς απολήξεις των ανοιγμάτων.

ΣΤΑΦΙΔΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ Θ. ΒΟΥΡΛΟΥΜΗ

Στο τέρμα της οδού Όθωνος - Αμαλίας, στη συμβολή με την Τριών Ναυάρχων, βρίσκεται το παλιό σταφιδεργαστήριο που ίδρυσε ο Θεόδωρος Βουρλούμης το 1890 περίπου. Το εργοστάσιο πήρε τη σημερινή του μορφή στα τέλη του 19ου αιώνα, ενώ στο χώρο υπήρχε μέχρι το 1885 περίπου το βαρελοποιείο Ι. Αποστολίδη. Οι εγκαταστάσεις του χρησιμοποιήθηκαν για την επεξεργασία, συσκευασία και αποθήκευση σταφιδόκαρπου του σταφιδοεξαγωγικού Οίκου Βουρλούμη, ενός από τους μεγαλύτερους στην εποχή του με γραφείο στο Λονδίνο. Στις δεκαετίες '50 και '60 τις εγκαταστάσεις χρησιμοποιούσε η εταιρία Κουνινιώτη, ιστορικός σταφιδοεξαγωγικός οίκος του Αγίου. Είναι διατηρητέο μνημείο και αποτελεί λαμπρό δείγμα βιομηχανικής αρχιτεκτονικής της εποχής του, με ιδιαίτερα μορφολογικά στοι-

☉ Το σταφιδεργαστήριο Θ. Βουρλούμη όπως φαίνεται από τη συμβολή της οδού Όθωνος – Αμαλίας με την Τριών Ναυάρχων

χεία, καθώς είναι κατασκευασμένο από εμφανή λαξευτή λιθοδομή, με ανοίγματα που φέρουν καμπύλη πέτρινη επίστεψη και κιγκλιδώματα από κυτό σίδηρο με το μονόγραμμα του ιδιοκτήτη. Το συγκρότημα που ξεχωρίζει με το μέγεθός του, αποτελείται από δύο πτέρυγες, τη μία επί της Όθωνος - Αμαλίας, που έχει τρία επίπεδα και τη δεύτερη, που είναι ισόγεια, στεγάζεται στο μπροστινό τμήμα κέντρο διασκέδασης, ενώ το πίσω τμήμα είναι ανεκμετάλλευτο και χρήζει αποκατάστασης. Στο εσωτερικό του πολεοδομικού συγκροτήματος της Πάτρας διατηρούνται διάσπαρτα αρκετά βιομηχανικά κτίρια τα οποία αφού στέγασαν διάφορες λειτουργίες, είτε βρίσκονται αδρανή περιμένοντας μία νέα χρήση, είτε έχουν ανακαινιστεί και αξιοποιηθεί από τους ιδιοκτήτες τους.

ΣΤΑΦΙΔΑΠΟΘΗΚΗ ΡΑΒΑΖΟΥΛΑ

Στην ίδια περιοχή, στη συνοικία Τσιβδί, βρίσκεται και η σταφιδαποθήκη Ραβαζούλα, με την κύρια πρόσοψή της επί της οδού Όθωνος - Αμαλίας αρ. 102, στη συμβολή της με την οδό Σαχτούρη. Η επιχείρηση ιδρύθηκε από το θάνο Ραβαζούλα το 1920, τον οποίο διαδέχτηκαν μετά τον πρόωρο θάνατό του τα αδέρφια του Λύσανδρος, Ιωάννης και Θεόδωρος. Το κτίριο της σταφιδαποθήκης έχει κάλυψη 350 τ.μ., είναι τριώροφο πέτρινο των αρχών του 20ού αιώνα, με τε-

τράρριχη κεραμοσκεπή στέγη και εμφανείς τις επιρροές του νεοκλασικισμού στη διαμόρφωση της όψης του, όπου στην επίστεψη φέρει ανάγλυφο στο σοβά το όνομα των ιδιοκτητών. Λειτουργούσε ως χώρος επεξεργασίας και συσκευασίας σταφίδας μέχρι τη δεκαετία του '70 και από τότε έχει δεχτεί διάφορες χρήσεις. ☉ Φωτ.: Η σταφιδαποθήκη Ραβαζούλα, όπου είναι ορατό στην επίσκεψη του κτιρίου ανάγλυφο στο σοβά, το όνομα των ιδιοκτητών

ΚΑΠΝΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΓΚΕΡΡΥ & ΣΙΑ

Παραπλεύρως της σταφιδαποθήκης Δ. Μ. Γεωργόπουλου, στον αριθμό 4 της οδού Καρόλου, βρίσκεται το κτίριο του παλαιού καπνεργαστηρίου Γκέρρυ & Σία. Οι εγκαταστάσεις του παλαιού καπνεργαστηρίου αποτελούνται από ένα τετράροφο κυβοειδές κτίριο του τέλους της δεκαετίας του '20, κατασκευή που συνδυάζει φέρουσα τοιχοποιία και στοιχεία από οπλισμένο σκυρόδεμα,

με λιτή συμμετρική διάταξη των ορθογώνιων ανοιγμάτων στην πρόσοψή του. Αρχικά λειτούργησε ως καπνεργαστήριο της εταιρίας Γκέρρυ και Σία, ενώ κατά τη δεκαετία του '70, στέγασε τη βιομηχανία έτοιμων ενδυμάτων DRESSCO Ε.Π.Ε., για να παραμείνει από τότε ανεργό. ☉ Φωτ.: Αποψη του παλαιού καπνεργαστηρίου Γκέρρυ & Σία μαζί με τα γειτονικά κτίρια

ΑΛΕΥΡΟΠΟΙΑ ΑΔΕΛΦΩΝ ΛΙΑΛΙΟΥ

Το πρώην εργοστάσιο αλευροποιίας των αδελφών Λιάλιου βρίσκεται στο εσωτερικό του οικοδομικού τετράγνου που περιβάλλεται από τις οδούς Αγ. Νικολάου, Καραϊσκάκη, Κολοκotronή και Κανακάρη, με πρόσβαση μέσω παρόδου από την οδό Κανακάρη ή την οδό Καραϊσκάκη.

Τα κτίρια κατασκευάστηκαν το 1870 σαν εργοστάσιο αλευροποιίας των Αδελφών Λουκά & Χαράλαμπος Λιάλιου, που λειτουργήσε παράλληλα με το εργοστάσιό τους στην Περιβόλα (1853).

Το 1885 λειτουργεί ως ατμόμυλος Λ. Λιάλιου και Α. Ρηγόπουλου.

Μετά τη χρεοκοπία της επιχείρησης, περιήλθε στην ιδιοκτησία Τσουκνόπουλου, έπαψε να λειτουργεί σαν εργοστάσιο και δέχτηκε διάφορες χρήσεις.

Το υπάρχον συγκρότημα αποτελείται από ένα πενταώροφο και ένα διώροφο κτίριο από λιθοδομή και τούβλα που παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον από αρχιτεκτονικής πλευράς, με κύριο μορφολογικό χαρακτηριστικό τα τοξοειδή παράθυρα με το ανακουφιστικό τόξο, τα ευθύγραμμα και ελικοειδή τζινέτια (μεταλλικοί ελικοειδείς) για το δέσιμο της τοικοποιίας, οι διακοσμητικές κορνίζες από τούβλο, καθώς και σειρά ψευδοπεσσών δωρικού ρυθμού με άβακα και κίονο. Σήμερα, το πενταώροφο κτίριο, μετά από την αποκατάσταση των ζημιών του σεισμού του 1993 και τη διαμόρφωση των εσωτερικών χώρων, φιλοξενεί στους ορόφους ιδιωτικές επιχειρήσεις ενώ το γειτονικό διώροφο παραμένει αναξιοποίητο.

ΜΗΧΑΝΟΥΡΓΕΙΟ Δ. Χ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ένα άλλο, επίσης σημαντικό, το μηχανουργείο - μεταλλουργείο Δ. Χ. Γιαννακόπουλου βρίσκεται στη συμβολή των οδών Θεμιστοκλέους και Σκαγιόπουλεις.

Η μεταλλουργία του Δημήτρη Γιαννακόπουλου δημιουργήθηκε στα τέλη του 19ου αιώνα και ασχολήθηκε με την κατασκευή συσκευών όπως ψεκαστήρες, θερμοσίφωνα, υδραυλικά και ήδη μηχανουργικής, αλλά και εξαρτήματα ελαφρών και βαρέων μηχανών, απαραίτητα για τη λειτουργία των μη-

χανολογικών εξοπλισμών των μεγάλων βιομηχανικών μονάδων. Το παλιό μηχανουργείο είναι ένα μεγάλο ορθογώνιο πέτρινο κτίριο με κάτοψη σε διάταξη Γ, που καλύπτεται με δόρριχτες κεραμοσκεπείς στέγες από τις κορυφές των οποίων εξέχουν ορθογώνιοι κεραμοσκεπείς ξύλινοι φεγγίτες. Μετά τα τέλη της δεκαετίας του '30 την επιχείρηση ανέλαβε ο γιος του Ανδρέας μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '90, οπότε σταμάτησε τη λειτουργία του.

ΞΥΛΑΠΟΘΗΚΗ Β. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Το κτίριο της ξυλαποθήκης Β. Δημητρόπουλου βρίσκεται στη συμβολή των οδών Γενναδίου και Ευμούλου, ανατολικά του ναού του Αγίου Ανδρέα.

Η ξυλαποθήκη είναι πέτρινο κτίριο της δεκαετίας του '20, με τετράριχτη κεραμοσκεπή στέγη και αποτελεί το ενα-

πομένον δείγμα παρόμοιων κτιρίων που κάλυπταν το οικοδομικό τετράγωνο και στη θέση τους έχουν ανεγερθεί πολυώροφα κτίρια κατοικιών και γραφείων. Διατηρείται σε καλή κατάσταση και τα τελευταία χρόνια στεγάσει συνεταιρισμό επαγγελματικού κλάδου.

ΚΑΛΤΣΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ Ν. Α. ΒΕΤΣΟΥ ΑΕ

Στο εσωτερικό του ιστού της πόλης βρίσκεται το παλιό εργοστάσιο καλτσοποιίας Ν. Α. Βέτσου, νοτιοανατολικά της πλατείας Υψηλών Αλωνίων επί της οδού Ασπμάκη Φωτιά, αρ. 82.

Ο ιδρυτής του Νικόλαος Βέτσος, δραστήριος έμπορος, βιομήχανος και πολιτικός των Πατρών (διετέλεσε τρεις φορές Δήμαρχος με σημαντική προσφορά και Πρόεδρος του Επιμελητηρίου Πατρών για μία 25ετία), ήταν δημιουργός δύο εργοστασίων πλεκτικής καλτσών, αρχικά του «Ταξιδάρχη» και ακολούθως του «Ν. Α. Βέ-

τσος Α.Ε.», το οποίο ίδρυσε στα μέσα της δεκαετίας του '20. Το εργοστάσιο της οδού Ασπμάκη αποτελείται από δύο πέτρινα κτίρια, το ένα ισόγειο και το άλλο τριώροφο κάλυψης 1200 τ.μ., που καταλαμβάνουν σχεδόν το μισό οικοδομικό τετράγωνο, στεγάζοντας τους χώρους των πλεκτρίων, αποθήκες και τα γραφεία της εταιρίας. Το εργοστάσιο παρήγαγε κάθε είδους καλτσών και νήματα (ελαστικοποιημένα νήματα). Προς τα τέλη της δεκαετίας του '70 σταμάτησε τη λειτουργία του και εγκαταλείφθηκε σε σημείο να ερειπωθεί.

ΜΗΧΑΝΟΥΡΓΙΑ ΟΔΟΥ ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑΣ

Στη συνοικία Τσιβδί από τα τέλη του 19ου αιώνα συγκεντρώνονταν πολλές βιομηχανικές και βιοτεχνικές δραστηριότητες που εκτός των άλλων είχαν σχέση με μηχανολογικές και ξυλουργικές δραστηριότητες, υποστηρικτικές ως προς τη γενικότερη επιχειρηματική δραστηριότητα της περιοχής. Επί της οδού Μπουμπουλίνας σώζονται ακρασιμοί-εδώ και καιρό δύο χαρακτηριστικά κτίρια μηχανουργιών, το ένα στη συμβολή με την οδό Μιαούλη και το άλλο με την οδό Φράττι.

Τα κτίρια, κατασκευασμένα τη δεκαετία του '20 περίπου, είναι ορθογώνια πέτρινα κατασκευές στεγασμένα το μεν πρώτο με πλάκα από οπλισμένο σκυρόδεμα, το δε δεύτερο με τετράριχτη σκεπή και έχουν την απλή λειτουργική μορφή που ταιριάζει με τη χρήση για την οποία προορίζονταν.

Μηχανουργείο στη συμβολή των οδών Μπουμπουλίνας και Φράττι

ΞΥΛΟΥΡΓΙΚΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ Χ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Σε μικρή απόσταση, στην οδό Ρήγα Φεραίου αρ.179, μεταξύ των οδών Σαχτούρη και Τριών Ναυάρχων, βρίσκεται το παλιό ξυλουργικό εργοστάσιο - ξυλαποθήκη Χ. Νικολάου, που αποτελεί χαρακτηριστικό κτίριο των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα.

Είναι ορθογώνιο επίμηκες

πέτρινο κτίριο, με συνεκόμενες δόρριχτες κεραμοσκεπείς στέγες και για τρεις περίπου δεκαετίες είχε χρήση εργοστασίου τοποποιίας από την οικογένεια Αγουρίδη.

Φωτ.: Το πρώην ξυλουργικό εργοστάσιο - ξυλαποθήκη Χ. Νικολάου επί της οδού Ρήγα Φεραίου

ΜΗΧΑΝΟΥΡΓΕΙΟ ΧΥΤΗΡΙΟ Δ. Π. ΣΚΟΥΡΑ

Το παλιό μηχανουργείο - χυτήριο Δ. Π. Σκούρα βρίσκεται στην οδό Μαιζώνος, μεταξύ των οδών Παπαφλέσσα και Δημ. Υψηλάντη, απέναντι από το Σιδηροδρομικό Σταθμό του Αγίου Ανδρέα.

Η Τεχνική Βιομηχανική Εταιρία Δ. Π. Σκούρα δημιουργήθηκε το 1897 και γνώρισε τη μεγαλύτερη ακμή της στη δεκαετία του '30, ενώ στις σύγχρονες εγκαταστάσεις που ολοκληρώθηκαν στις αρχές της ίδιας

δεκαετίας, κατασκευάζονταν προϊόντα μεταλλουργίας, εξαρτήματα μηχανών και μηχανήματα (αντλίες, πιεστήρια κ.λπ.), καθώς επίσης τορπίλες και βόμβες βυθού για το πολεμικό ναυτικό. Το κτίριο είναι σύνθετης μορφής, αποτελείται από τετράγωνους όγκους που διαμορφώθηκαν με διαδοχικές οικοδομικές φάσεις τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα και συνεχίζει να λειτουργεί στεγάζοντας δραστηριότητες σιδηρουργείου.

Το παλιό μηχανουργείο - χυτήριο Δ. Π. Σκούρα στην οδό Μαιζώνος αποτέλεσε μία από τις σημαντικότερες μονάδες της Πάτρας σε παραγωγή προϊόντων μεταλλουργίας, εξαρτημάτων μηχανών και μηχανημάτων

ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ Β. ΜΑΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ

Στη νότια πλευρά της πόλης, απέναντι από το Σιδηροδρομικό Σταθμό του Αγίου Ανδρέα, βρίσκονται τα κατάλοιπα του συγκροτήματος της Κλωστοϋφαντουργίας Β. Μαραγκόπουλου, στο οικοδομικό τετράγωνο που οριοθετείται από τις οδούς Κορίνθου, Σωσιπάρου, Μαιζώνος και Σμύρνης. Η ιστορική κλωστοϋφαντουργία δημιουργήθηκε από το Βασίλειο Μαραγκόπουλο, που ίδρυσε την πρώτη του βιοτεχνία το 1920.

Το 1927 ίδρυσε το πρώτο εργοστάσιο στις εγκαταστάσεις της οδού Μαιζώνος τις οποίες επέκτεινε μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '30 και στο υπόλοιπο οικοδομικό τετράγωνο με την δημιουργία σύγχρονων κλωστοϋφαντουργικών βόμβων, ενώ από το 1931 δια-

ηκούσε μεγάλο και πολυτελές εμπορικό κατάστημα στο κτίριο της οδού Αγ. Ανδρέου και Βότση.

Μετά το θάνατό του το 1944 ανέλαβε την επιχείρηση ο γιος του Γεώργιος. Οι εγκαταστάσεις στις αρχές της δεκαετίας του '80 αγοράστηκαν από την εταιρία ετοίμων ενδυμάτων DRESSCO, που διέκοψε τη λειτουργία της το 1993.

Τα υπάρχοντα κτίρια του Μαραγκόπουλου διακρίνονται για τις δύο οικοδομικές τους φάσεις, της δεκαετίας του '20, από οπλισμένο σκυρόδεμα με συνεκόμενες δόρριχτες κεραμοσκεπείς στέγες επί της οδού Μαιζώνος και της δεκαετίας του '30, επίσης από οπλισμένο σκυρόδεμα, με χαρακτηριστικά Μπάουκους

Τα κτίρια της πρώτης φάσης της Κλωστοϋφαντουργίας Β. Μαραγκόπουλου, στην οδό Μαιζώνος. Φωτογραφία αρχών δεκαετίας του '30. Οικοδομήθηκαν στα μέσα της δεκαετίας του '20 σε σχέδια του αρχιτέκτονα Ναζαρέτ Νουμπάρ

στην πλευρά των οδών Κορίνθου και Σωσιπάρου, όλα σημαντικής αρχιτεκτονικής αξίας. Σήμερα τα μεν κτίρια της πρώτης φάσης στεγάζουν

εμπορικές επιχειρήσεις, τα δε μεταγενέστερα βρίσκονται σε φάση ανακαίνισης που έχει επιφέρει αλλοιώσεις στον όγκο αλλά και τη μορφολογία τους.

Η ΒΙΟΠΗΧΑΝΙΚΗ ΖΩΝΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Στη νότια παραλία της Πάτρας

Στη νότια παραλιακή ζώνη, κατά μήκος της Ακτής Δυμαίων, από τη δεκαετία του '20 δημιουργήθηκε μία εκτεταμένη βιομηχανική ζώνη στην οποία μαζί με τις μικρότερες προϋπάρχουσες, εντάχθηκαν μεγάλες βιομηχανικές μονάδες που αντιπροσώπευσαν τη μεγάλη μεσοπολεμική ανάπτυξη της τοπικής βιομηχανίας σε μία πληθώρα κλάδων και λειτούργησαν μέχρι την κρίσιμη καμπή των δεκαετιών του '80 και του '90.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΒΕΣΟ (ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΕΛΑΙΩΝ, ΣΑΠΩΝΩΝ & ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΩΝ)

© Η ΒΕΣΟ Β' στη θέση Κρύα Ιτεών, συγκρότημα με σύνθετη διάρθρωση, καθώς αποτελείται από κτίρια όλων των φάσεων της εξέλιξής του. Αποτελέσει αρχικά την έδρα της εταιρείας «Κ. Α. Αλεξόπουλος και Σία». Δεκαετία του '70

© Η ΒΕΣΟ Α' στην Ακτή Δυμαίων, ένα ακόμα συγκρότημα με σύνθετη διάρθρωση που αποτελείται από κτίρια όλων των φάσεων της εξέλιξής του

Η εταιρία ΒΕΣΟ είναι μία από τις πρώτες και σημαντικότερες που δραστηριοποιήθηκε στη μεσοβρινή παραλιακή πλευρά και αποτελείτο από δύο συγκροτήματα που χωροθετούνταν κατά μήκος της Ακτής Δυμαίων. Το ΒΕΣΟ Α' που οριοθετείται από τις οδούς Σμύρνης και Κυρίλλου Αρχιεπισκόπου και το ΒΕΣΟ Β' σε αρκετή απόσταση, στη θέση «Κρύα» Ιτεών.

Η εταιρία ΒΕΣΟ προέκυψε από την εταιρία «Κ. Α. Αλεξόπουλος και Σία» που δραστηριοποιείτο στη περιοχή από τη δεκαετία του '20. Αρχικά ο Αλεξόπουλος με οκτώ άλλους συνεταιρούς σύνθεσε τη βιομηχανία «Παλλάς Αθηνά» με αντικείμενο την παραγωγή ελαίων, πυρηνελαίων, σαπώνων, οίνων και οινοπνευμάτων, με τις πρώτες εγκαταστάσεις στη θέση «Κρύα» Ιτεών. Η Εταιρία ΒΕΣΟ ιδρύθηκε το 1930 και συμπεριελάμβανε και τα δύο συγκροτήματα της Ακτής Δυμαίων, με παραγωγή που την οδήγησε στη μεγαλύτερη ακμή της τις δεκαετίες του '60 και '70 κατά τις οποίες το εργατικό δυναμικό της έφτα-

σε τους 700 εργαζόμενους. Τα οικονομικά προβλήματα οδήγησαν σε μειώσεις της παραγωγής και του προσωπικού και το 1985 διακόπηκε η λειτουργία της εταιρίας. Σήμερα οι χώροι ανήκουν σε ιδιώτες και το συγκρότημα Α' που βρίσκεται πιο μέσα στον ιστό της πόλης έχει μετατραπεί σε πολυώροφο που φιλοξενεί δραστηριότητες εμπορίου, ψυχαγωγίας, εστίασης και εκδηλώσεων με τη δημιουργία ενός σύγχρονου κτιριακού συγκροτήματος στη

θέση των παλαιών δεξαμενών και των κτιρίων της τελευταίας οικοδομικής φάσης, ενώ έχουν διατηρηθεί τα αρχικά πολύ αξιολογικά ισόγεια και διώροφα πέτρινα κτίρια (πρώην αποθηκευτικοί χώροι και γραφεία της εταιρίας), που έχουν αξιοποιηθεί επιχειρηματικά.

Από τα κτίρια του συγκροτήματος Β' μετά την πρόσφατη κατεδάφισή του, σώζονται τα παλαιά πέτρινα κτίρια με την υψικάμμο ως μοναδικό μάρτυρες της ιστορίας του.

© Τα εναπομείναντα παλαιά πέτρινα κτίρια με την υψικάμμο, μετά την πρόσφατη κατεδάφισή του συγκροτήματος της ΒΕΣΟ Β'

ΖΥΜΑΙ ΠΑΤΡΩΝ ΑΕ

Επί της οδού Παρνασσού αρ.8, κοντά στη συμβολή με την Ακτή Δυμαίων, βρίσκεται το κτίριο της εταιρίας «Ζύμαι Πατρών ΑΕ».

Το εργοστάσιο δημιουργήθηκε το 1934 από τους Ζ. Ναχνικιάν, Η. Γκιώχα και Σ. Ηλιάδη, με κύρια δραστηριότητα την παρασκευή ζύμης αρτοποιίας. Έπαψε τη λειτουργία στα μέσα της δεκαετίας του '80 και από τό-

τε δεν έχει χρησιμοποιηθεί. Οι κτιριακές του υποδομές αποτελούνται από ένα επίμπεδες διώροφο κτίριο κατασκευασμένο από οπλισμένο σκυρόδεμα όπου γινόταν η παραγωγή του προϊόντος, το οποίο στο πίσω τμήμα του κατέληγε σε ισόγειο χώρο αποθήκευσης και είχε κάλυψη 480 τ.μ.

Στο κέντρο του κτιρίου, υψώνεται ένα τετραώροφο

τμήμα όπου στεγάζονταν οι τεχνικές και διοικητικές υπηρεσίες της εταιρίας.

Η μορφολογία του κτιρίου είναι απλή με αυστηρή διάταξη των μορφολογικών στοιχείων των όψεων, που ακολουθούν τη συμμετρική διάταξη του φέροντος σκελετού, αποτελώντας ένα ξεχωριστό δείγμα του μοντερνισμού του μεσοπολέμου, με στοιχεία Μπούσχαουζ.

ΠΑΛΑΙΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΑΕΡΙΟΦΩΤΟΣ - «ΓΚΑΖΙ»

© Το παλιό εργοστάσιο αερίοφωτος (Γκάζι). Εξωτερική άποψη παλαιού κτιρίου που χρησιμοποιεί για αποθηκευτικό χώρο και στέγαση των συνεργείων της ΔΕΥΑΠ

Το 1872 δημιουργήθηκε το πρώτο εργοστάσιο αερίοφωτος κοντά στο ναό του Αγίου Ανδρέα, επί δημάρχου Γ. Μ. Ρούφου, που είχε σχετικά μικρή απόδοση και την εκμετάλλευση του οποίου ανέλαβε από το 1878 η γαλλική εταιρία Φόγγελ.

Το 1898 κατασκευάστηκε το νέο εργοστάσιο αερίοφωτος στην περιοχή Κρύα Ιτεών που χρησιμοποιούσε αγγλικούς

γαιάνθρακες για καλύτερη απόδοση.

Η λειτουργία του σταμάτησε μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, με την κυριαρχία του ηλεκτρισμού ως βασικής πηγής ενέργειας και τη λειτουργία του «Γλαύκου».

Το συγκρότημα αποτελείται από μεγάλα επιμήκη πέτρινα κτίρια που στεγάζονται με θιρρικτες κεραμοσκεπείς στέγες και ένα διώροφο σε νεοκλα-

σικό ύφος, όπου λειτουργούσαν οι διοικητικές υπηρεσίες. Όντας στην κατοχή του Δήμου Πατρέων φιλοξένησε για δεκαετίες διάφορες χρήσεις, με βασικότερη του εργαστηρίου κατασκευής των καρναβαλικών αρμάτων και στοιχείων, ενώ από τα μέσα της δεκαετίας του '80 αποτελεί την έδρα της ΔΕΥΑΠ (Δημοτική Επιχείρηση Ύδρευσης και Αποχέτευσης).

© Το παλιό εργοστάσιο αερίοφωτος (Γκάζι). Κτίριο όπου στεγάζονται οι υπηρεσίες της ΔΕΥΑΠ

ΒΥΡΣΟΔΕΨΕΙΟ ΒΑΣ. ΦΟΥΣΚΟΠΟΥΛΟΥ – ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΥΠΟΔΗΜΑΤΩΝ «ΕΥΑ»

Στην περιοχή του Αγίου Γερασίμου είχαν αναπτυχθεί πολλά βυρσοδεψεία από τις αρχές του 20ού αιώνα, αρκετά από τα οποία εξελίχθηκαν από μικρά εργαστήρια σε εργοστασιακές μονάδες με σημαντική παραγωγή.

Το σωζόμενο κτίριο του βυρσοδεψείου του Βασ. Φουσκόπουλου έχει όψεις επί των οδών Μαιζώνος και Μαξίμου, ενώ η πίσω πλευρά βλέπει στις σιδηροδρομικές γραμμές.

Το εργοστάσιο δεν είναι ένα ενιαίο κτίριο, αλλά αποτέλεσμα προσθηκών και επεκτάσεων που έφτασαν τα 900 τ.μ., γεγονός το οποίο είναι ορατό από τις οικοδομικές φάσεις και τα υλικά δόμησης του.

Στις πρώτες πέτρινες εγκαταστάσεις της δεκαετίας του '20 λειτούργησε το εργοστάσιο επεξεργασίας δερμάτων (βυρσοδεψείο) μέχρι και τη δεκαετία του '70. Τη δεκαετία του '60 περί-

☉ Το κτίριο του παλαιού βυρσοδεψείου του Βασ. Φουσκόπουλου από την οδό Μαιζώνος. Είναι ορατές οι διαδοχικές οικοδομικές φάσεις του εργοστασίου

που στη νεότερη επέκταση, κατασκευή από οπλισμένο σκυρόδεμα, λειτούργησε το εργοστάσιο υποδημάτων «ΕΥΑ». Σήμερα σε τμήμα του κτιρια-

κού συνόλου λειτουργεί σιδηροδρομικό -μηχανουργείο ενώ το υπόλοιπο κτίριο της πρώην υποδηματοποιείας στεγάζει επιχείρηση Μ.Μ.Ε.

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΧΑΡΤΟΠΟΙΑΣ Ε. Γ. ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΥ (ΕΓΛ – ΧΔΕ)

Δίπλα στις εγκαταστάσεις του παλαιού αερίοφωτος, επί της Ακτής Δυμαίων, βρίσκεται το συγκρότημα της Χαρτοποιίας Δυτικής Ελλάδας (ΧΔΕ) του Ευάγγελου Λαδόπουλου (ΕΓΛ).

Η περιοχή Κρύα Ιτειών, όπου υπάρχουν άφθονα υπόγεια ύδατα απαραίτητα για τη λειτουργία της χαρτοποιίας, επιλέχθηκε το 1928 από τον Ευάγγελο Λαδόπουλο για να εγκαταστήσει το εργοστάσιό του. Η πλήρης λειτουργία της χαρτοποιίας άρχισε το 1931 και παρήγαγε μεγάλη ποικιλία προϊόντων χάρτου. Το 1935 προέβη σε επέκταση του παραγωγικού της δυναμικού και έγινε η μεγαλύτερη χαρτοποιία στην Ελλάδα.

Την περίοδο 1955 - 1963 πραγματοποιούνται αξιόλογες επενδύσεις και επεκτάσεις με την δημιουργία των Μύλων (ΜΕΛ) -πρώην Μπρούζου- και την απόκτηση της Χαρτοποιίας Αιγίου.

Από το 1970 αρχίζουν τα προβλήματα του Ομίλου, ο οποίος το 1981 περιέρχεται στην ιδιοκτησία της Εθνικής Τράπεζας και το 1988 τίθεται υπό την εποπτεία του Ο.Α.Ε. (Οργανισμός Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων).

Το 1991 σταματάει η λειτουργία του εργοστασίου, ενώ σήμερα έχει περιέλθει στην ιδιοκτησία του Δήμου Πατρέων.

Το Συγκρότημα της ΕΓΛ αποτελείται από ένα σύνολο κτιρίων που αντιπροσωπεύουν τις διαδοχικές φάσεις ανάπτυξης της επιχείρησης. Στην πρώτη φάση ανήκουν τα πέτρινα κεραμοσκεπή κτίρια που στεγάσαν τις αποθήκες και τα εργαστήρια (μηχανουργεία, ξυλουργεία κ.λπ.) του εργοστασίου και το κεντρικό Συγκρότημα Α κατασκευασμένο από οπλισμένο σκυρόδεμα, όπου γινόταν η παραγωγική διαδικασία.

☉ Αποψη της Χαρτοποιίας Λαδόπουλου στα τέλη της δεκαετίας του '30. Διακρίνονται οι αρχικές κτιριακές εγκαταστάσεις χωρίς τις επεκτάσεις των επόμενων δεκαετιών

☉ Γενική άποψη του συγκροτήματος ΕΓΛ από την πλευρά των σιδηροδρομικών γραμμών, στις αρχές της δεκαετίας του '80. Διακρίνονται το συγκρότημα Α της δεκαετίας του '20 με τον υπερυψωμένο φεγγίτη και δεξιά του τα κτίρια των προσθηκών των επόμενων δεκαετιών

Ακολουθεί το Συγκρότημα Β της δεκαετίας του '50 και το Συγκρότημα Γ που οικοδομήθηκε μετά το 1960. Πάνω από τις σιδηροδρομικές γραμμές υπάρχει μια μεταγενέστερη επέκταση με κάτοψη Γ που είχε το ρόλο αποθηκευτικών χώρων.

Το συγκρότημα έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο από το ΥΠΠΟ και τα κτίρια χρειάζεται αποκατάσταση καθώς παρουσιάζουν φθορές λόγω των σεισμών και της εγκατάλειψης, ενώ μέσα σε αυτά σώζεται σημαντικής

ιστορικής αξίας μηχανολογικός εξοπλισμός και αρχαιακό υλικό. Μόνο ένας χώρος παραγωγής αξιοποιήθηκε από τον Οργανισμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης 2006, για την φιλοξενία σημαντικών εκθέσεων, ενώ το κτίριο των διοικητικών υπηρεσιών που στεγάσε τις υπηρεσίες του οργανισμού μετά από κατάλληλες επεμβάσεις, αποτελεί έδρα του Πολιτιστικού Οργανισμού του Δήμου Πατρέων και του Δημοτικού Συμβουλίου.

ΑΝΩΝΥΜΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΞΥΛΕΙΑΣ (ΑΒΕΞ)

Στην περιοχή της Ανθειας, εκεί όπου σήμερα η οδός Ανθείας συναντά την Ακτή Δυμαίων, ο Γεώργιο Ντόντης, διευθυντής της Εμπορικής Τράπεζας, αγόρασε το 1922 την έκταση ενός παλαιού πριστηρίου ξυλείας. Αρχικά δημιούργησε ξυλουργικό εργοστάσιο κατασκευής σταφιδοκιβωτίων, το οποίο με τα χρόνια εξελίχθηκε από τους διαδόχους του σε μία μεγάλη ξυλουργική μονάδα που από τη δεκαετία το '60 εισάγει καινοτομίες όπως οι μοριοσανίδες - ξυλόπλακες και σύνθετη ξυλεία για ειδικές κατασκευές.

Τη δεκαετία του '80 η επιχείρηση μεταφέρει τις δραστηριότητές της σε νέες εγκαταστάσεις στη Βιομηχανική Περιοχή και οι παλαιές εγκαταστάσεις αποκτούν χαρακτήρα κυρίως αποθηκευτικό.

☉ Οι εγκαταστάσεις της ΑΒΕΞ στην Ανθεία. Τα κτίρια που διακρίνονται στεγάζουν κυρίως γραφεία της επιχείρησης

☉ Αποψη των αποθηκευτικών χώρων της ΑΒΕΞ από την Ακτή Δυμαίων

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ «ΠΑΤΡΑΪΚΗΣ» ΟΙΝΟΠΟΙΑΣ

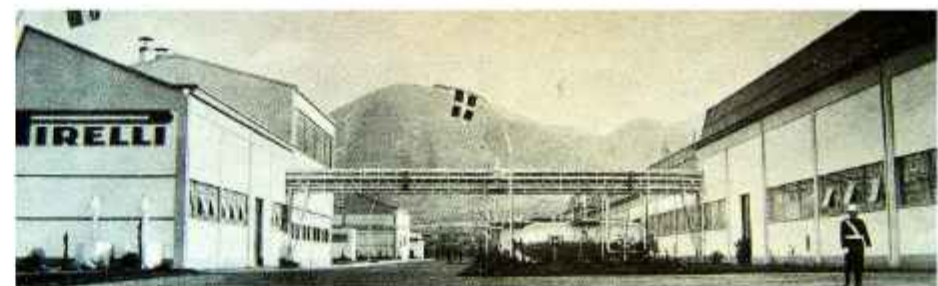
☉ Σχεδιαστική απεικόνιση του συγκροτήματος της «Πατραϊκής Οινοποιίας» από τον Γ. Τσονακίδη, από το αρχείο της επιχείρησης

Στην περιοχή της Ανθειας, πάνω από τις σιδηροδρομικές γραμμές, βρίσκεται το ενεργειακό εργοστάσιο της «Πατραϊκής Οινοποιίας», της Ένωσης Γεωργικών Συνεταιρισμών Πατρέων, ο οποίος ιδρύθηκε το 1918.

Το 1956 δημιουργήθηκε η υφιστάμενη βιομηχανική μονάδα σε έκταση 30 στρεμμάτων, όταν ο συνεταιρισμός εξαγόρασε το υφιστάμενο εργοστάσιο της Εταιρίας Οίνων και Οινοπνευμάτων της εταιρίας «Χαρίλαος & Κα-

νελλόπουλος». Οι εγκαταστάσεις εκσυγχρονίζονται στα μέσα της δεκαετίας του '80, με τη δημιουργία σύγχρονων μονάδων οινοποίησης και εμφιάλωσης και λειτουργούν παραγωγικά μέχρι σήμερα.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΕΛΑΣΤΙΚΩΝ PIRELLI HELLAS A.E.

☉ Αποψη του εργοστασίου PIRELLI αρχές '60

Νοτιότερα, εκτός των ορίων της πόλης, στα όρια του δημοτικού διαμερίσματος Παράλλας, βρίσκονται οι εγκαταστάσεις της πρώην βιομηχανίας ελαστικών PIRELLI. Η PIRELLI HELLAS A.E. ιδρύθηκε το 1960 και απο-

τέλεσε μία επένδυση της μητρικής ιστορικής ιταλικής βιομηχανίας ελαστικών στην χώρα μας. Οι κτιριακές υποδομές της εταιρίας ήταν από τις πιο σύγχρονες και άρτιες της εποχής και καταλάμβαναν έκταση 170.000 τ.μ., κα-

λύπτοντας τις ανάγκες παραγωγής και αποθήκευσης των προϊόντων του εργοστασίου. Στα μέσα της δεκαετίας του '90 η εταιρία σταμάτησε την λειτουργία του εργοστασίου, του οποίου τα κτίρια παραμένουν από τότε ανενεργά.

ΠΕΙΡΑΪΚΗ ΠΑΤΡΑΪΚΗ ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ ΑΕ

Το βιομηχανικό συγκρότημα της Πειραιϊκής Πατραϊκής είναι συνδεδεμένο με την ανάπτυξη της κλωστοϋφαντουργίας στην Ελλάδα.

Η εταιρία ξεκίνησε το 1919 σαν προσωπική εταιρία των Χρ. Κατσάμπα και Στ. Στράτου, με την επωνυμία «Πατραϊκή Εμποροβιομηχανική Εταιρία».

Οι πρώτες εγκαταστάσεις βρίσκονταν στο οικοδομικό τετράγωνο που περιβάλλεται από τις οδούς Κορίνθου, Γενναδίου, Μαιζώνος και Παπαφλέσσα και αποτελείτο από

❖ Άποψη του εργοστασίου από αέρος στα τέλη της δεκαετίας του '60. Φωτογραφία από το περιοδικό που εξέδιδε η Πειραιϊκή Πατραϊκή

πέτρινα κεραμοσκεπή κτίρια παραδοσιακής μορφής.

Με τα χρόνια αναπτύχθηκε και το 1932 συγχωνεύτηκε με την Α.Ε. Πειραιϊκών Επιχειρήσεων», δημιουργώντας την «Πειραιϊκή Πατραϊκή Βάμβακος ΑΕ».

Η ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της εταιρίας δημιούργησε την ανάγκη μεταστέγασης στα τέλη της δεκαετίας του '50 σε χώρο νότια της πόλης, στη θέση Κρύα Ιτεών, με τη δημιουργία σύγχρονων μεγάλων εγκαταστάσεων που ολοκληρώθηκαν το 1965.

Τα σύγχρονα κτίρια από οπλισμένο σκυρόδεμα στέγαζαν τα κλωστήρια, τα βαφεία, τα υφαντήρια, τα φινιριστήρια υφανμάτων, αποθήκες και βοηθητικούς χώρους.

Από το 1984 άρχισαν τα προβλήματα της εταιρίας και το 1992 σταμάτησε οριστικά η λειτουργία του εργοστασίου. Το συγκρότημα έχει πλέον αγοραστεί από τον Οργανισμό Λιμένος Πατρών και αναμένει την αξιοποίησή του, καθώς βρίσκεται απέναντι από τις εγκαταστάσεις του νέου Λιμανιού.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΦΑΓΕΙΑ

❖ Άποψη του συγκροτήματος των Δημοτικών Σφαγείων στις αρχές του 20ού αιώνα

Στις αρχές του 20ού αιώνα διαπιστώθηκε, από τη δημοτική αρχή του Δημητρίου Βότσι, η ανάγκη δημιουργίας δημοτικών σφαγείων που να εξυπηρετούν τις ανάγκες της περιοχής και να τηρούν τους κανόνες υγιεινής. Για το σκοπό αυτό επιλέχτηκε η κατασκευή τους στη θέση Κρύα Ιτεών επί της Ακτής Δυμαίων.

Το κτιριακό συγκρότημα των Δημοτικών Σφαγείων κατασκευάστηκε το 1903 σε σχέδια του αρχιτέκτονα Γεώργιου

Λυκούδη. Καταλαμβάνει έκταση περίπου 20 στρεμμάτων, όπου δεσπόζει το μεγάλο κεντρικό κτίριο των σφαγείων, με άλλα μικρότερα του που στέγαζαν βοηθητικούς χώρους και γραφεία. Τα κτίρια έχουν ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, είναι κατασκευασμένα από λαξευτή ανεπίχριστη πέτρα, με ανοίγματα που πλαισιώνονται από λίθινες ταινίες και ακμές που κοσμούνται από μεγάλους ακρογωνιαίους λίθους. Οι δίρριχτες και τετράρριχτες

κεραμοσκεπές προεξέχουν περιμετρικά και στηρίζονται σε ξύλινα φουρούσια.

Στα τέλη της δεκαετίας του '90, μετά την παύση λειτουργίας τους ως σφαγεία, εντάχθηκαν στο πρόγραμμα URBAN I από το Δήμο Πατρέων που είναι ο ιδιοκτήτης και αποκαταστάθηκαν, για να αποδοθούν σε νέα χρήση.

Σήμερα είναι μισθωμένα και φιλοξενούν πολυχώρο ψυχαγωγίας, διασκέδασης και πολιτιστικών εκδηλώσεων.

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΟΠΟΙΑΣ Β. Γ. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Ένα από τα λίγα ενεργά και παραγωγικά εργοστάσια που απομένουν στη μεσοβιβρινή παραλιακή ζώνη της πόλης, είναι η ιστορική οινοπνευματοποιία Β. Γ. Σπηλιόπουλου. Το εργοστάσιο ιδρύθηκε ο 1895 στην Ακτή Δυμαίων αρ. 87 - 89 και παρήγαγε καθαρό οινόπνευμα από περισσεύματα σταφίδας.

Στις αρχές της δεκαετίας του '30 μπήκαν στην επιχείρηση και οι γιοι του ιδρυτή, ενώ κατά τη διάρκεια του Β' παγκόσμιου πολέμου διακόπηκε η λειτουργία της για να ξεκινήσει πάλι το 1946.

Το 1949 το εργοστάσιο εκσυγχρονίστηκε και η επιχείρηση μετατράπηκε σε Α.Ε. το 1958.

Το 1972 είναι ήδη μία μεγάλη μονάδα, διαθέτει 17 στρέμματα στεγασμένων κτιρίων και συνεχίζει να αναπτύσσεται και να εκσυγχρονίζει το μηχανολογικό της εξοπλισμό και τις παραγωγικές διαδικασίες.

Σήμερα αποτελεί μία από τις μακροβιότερες εν ενεργεία ελληνικές βιομηχανικές μονάδες,

❖ Το κεντρικό κτίριο της οινοπνευματοποιίας Β. Γ. Σπηλιόπουλου το 1938 (αρχείο της επιχείρησης). Το κτίριο αποτελεί τον αρχικό πυρήνα του εργοστασίου και έχει στοιχεία παραδοσιακής δόμησης

γεγονός το οποίο είναι ορατό και στην ποικιλομορφία των κτιριακών της εγκαταστάσε-

ων που αντιπροσωπεύουν την άνω των εκατό χρόνων εξελικτική της πορεία.

ΒΙΟΠΗΧΑΝΙΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

Στις παρυφές και τα περίχωρα της Πάτρας

Αρκετές βιομηχανικές μονάδες δημιουργήθηκαν κατά τις δεκαετίες του '60 και '70 και συνεχίζουν να αποτελούν παραγωγικά κύτταρα και αντιπροσωπευτικά δείγματα της βιομηχανικής κτιριολογίας της εποχής, διατηρώντας τις αρχικές του έδρες στις παρυφές και τα περίχωρα της Πάτρας.

ΟΙΝΟΠΟΙΑ ΑΧΑΪΑ ΚΛΑΟΥΣ

Στα νοτιοανατολικά υψώματα της περιοχής των Πατρών, στα όρια του δημοτικού διαμερίσματος Μεσοαΐδας, βρίσκεται το κτιριακό συγκρότημα της ιστορικής Οινοποιίας Αχάια Κλάους. Η εταιρία δημιουργήθηκε από το Βαυαρό Γουσταύο Κλάους που ήρθε στην Πάτρα το 1843 για να εργαστεί στο Γερμανικό Εμπορικό Οίκο Φελς - Κέλλερ και Σία. Εντυπωσιασμένος ο Κλάους από την ενδοχώρα των Πατρών αγοράζει το πρώτο του αμπέλι και ιδρύει το 1861 την ιστορική Οινοποιία.

Η Αχάια Κλάους γίνεται γνωστή για τη Μαυροδάφνη της και το κονιάκ, ενώ φημισμένο για τις εξαγωγές του είναι το κρασί Δεμέστικα, από σταφύλια του ομώνυμου ορεινού χωριού της Αχαΐας. Από το 1928 η εταιρία πέρασε σε ελληνικά χέρια με γενικό διευθυντή τον Ιωάννη Δημητρόπουλο και Πρόεδρο το Βλάση Αντωνόπουλο. Οι εγκαταστάσεις της εταιρίας έχουν τη μορφή καστροπολιτείας, με την επιβλητική πέτρινη πύλη να τη συντροφεύουν πέτρινοι πύργοι με επάλξεις και κτίρια ιδιαίτερης αρχιτεκτονι-

κής αξίας, όπως οι πέτρινες κεραμοσκεπείς αποθήκες και τα κελάρια του 19ου αιώνα.

Η σύγχρονη παραγωγή έχει πλέον μεταφερθεί σε νέες γειτονικές εγκαταστάσεις και ο παλιός πυρήνας φιλοξενεί τα ιστορικά κελάρια, ορισμένες διοικητικές υπηρεσίες και χώρους υποδοχής επισκεπτών, καθώς η φυσική ομορφιά του τοπίου και η ιστορία της εταιρίας, που είναι η αρχαιότερη ελληνική οινοποιία σε λειτουργία, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της νεότερης ιστορίας.

❖ Σύγχρονη άποψη της Αχάια Κλάους από αέρος. Είναι ορατός ο αρχιτεκτονικός πλούτος του ιστορικού συγκροτήματος και η ιδιαίτερη θέση στην περιοχή

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ

⊕ Αποψη από αέρος των εγκαταστάσεων της εταιρείας ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ. Δεξιά διακρίνονται οι δεξαμενές καυσίμων της Shell Hellas ΑΕ

Οι αυξημένες ανάγκες της τοπικής αγοράς σε τσιμέντο οδήγησαν την Εταιρία ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ να δημιουργήσει το 1963 βιομηχανική μονάδα συσκευασίας και διανομής στην περιοχή του Ρίου, στη

βορειοανατολική πλευρά του ακρωτηρίου, προς την παραλία Βερναδέικων. Το τσιμέντο ερχόταν με πλοίο και διοχετευόταν στα μεγάλα κυλινδρικά σιλό, κατασκευασμένα από οπλισμένο σκυρό-

δεμα, για να συσκευαστεί και να διοχετευτεί στην αγορά. Η μονάδα αυτή αποτέλεσε την πρώτη μεγάλη μονάδα του είδους που συνεχίζει να λειτουργεί σαν κέντρο διανομής.

ΤΣΙΜΕΝΤΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΙΤΑΝ ΑΕ

⊕ Αποψη από αέρος των εγκαταστάσεων της εταιρείας ΤΙΤΑΝ στο Δρέπανο

Η Ελληνική Εταιρία Τσιμέντων, το 1966, επέλεξε την περιοχή του Δρέπανου για να εγκαταστήσει μονάδα παραγωγής τσιμέντου, λόγω της προσβασιμότητας στις πρώτες ύλες και την προσεγγισι-

μη μεταφορά. Η Ελληνική Εταιρία Τσιμέντων ιδρύθηκε με τη συνεργασία της ΤΙΤΑΝ ΑΕ και της Αμερικάνικης ACC, και άρχισε να λειτουργεί την 1η Απριλίου του 1968. Το 1971 η ΤΙΤΑΝ αποκτάει το 100% της εταιρίας και

προχωρά στον εκσυγχρονισμό και την επέκταση των εγκαταστάσεων δημιουργώντας μία από τις σημαντικότερες και δυναμικές μονάδες με εντονή δραστηριότητα σε πολλές χώρες του εξωτερικού.

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΝΙΚΟΣ Θ. ΔΟΥΡΟΣ & ΑΦΟΙ

Στην οδό Μαραγκοπούλου αρ. 80, τα αδέρφια Νίκος, Παναγιώτης και Ανδρέας Δούρος δημιούργησαν το 1960 τη μο-

νάδα παραγωγής υποκαμίων, πιτζαμιών και εσωρούχων, η οποία ήδη κατά τη δεκαετία του '70 πραγματοποιή-

σους και εξαγωγές των προϊόντων της. Στα επόμενα χρόνια το εργοστάσιο εξελίχθηκε σε ένα από τα σημαντικότερα

του είδους του και η εταιρία DUR συνεχίζει να κατέχει σημαντική θέση στο χώρο του επώνυμου ενδύματος.

Βιομηχανική Περιοχή Πατρών

Τη δεκαετία του '70 και με πρωτοβουλία της Ε.Τ.Β.Α. (Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως) δημιουργήθηκε η Βιομηχανική Περιοχή (ΒΙ.ΠΕ.), στα νότια της Πάτρας, στα σύνορά της με το Δήμο Δυτικής Αχαΐας, στον Άγιο Στέφανο, με στόχο να συγκεντρωθούν με οργανωμένο τρόπο οι βιομηχανίες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή.

Ο κανονισμός λειτουργίας της ΒΙ.ΠΕ. δημοσιεύτηκε το 1975 και μετά την ολοκλήρωση των απαραίτητων απαλλοτριώσεων, των έργων υποδομής και της πώλησης των οικοπέδων, λειτούργησαν οι πρώτες βιομηχανικές μονάδες, η Ζυθοποιία Ελλάδος Α.Ε. (1981) και η Χαρτοποιία Αχαΐας Α.Ε. (1982-83), κατόπιν Χαρτελλιάς Α.Ε.

Σήμερα, εγκαταστάσεις στη ΒΙ.ΠΕ. διατηρούν οι παρακάτω εταιρείες:

- ⊕ Αθηνάϊκή Ζυθοποιία ΑΕ
- ⊕ Crown Hellas Can
- ⊕ ΑΒΕΞ
- ⊕ Georgia Pacific Ελλάς ΑΕΒΕ
- ⊕ El - Pack Α.Ε.
- ⊕ ΦΛΕΞΟ Α.Β.Ε.
- ⊕ Ελληνικοί Πλωτήρες ΑΕ
- ⊕ Παύλος Ν. Πέττας ΑΒΕΕ
- ⊕ Βιομηχανία Κατεργασίας Δέρματος Α.Ε.

⊕ Αποψη από αέρος της Βιομηχανικής Περιοχής Πατρών

- ⊕ ΒΙΑΝΕΞ ΑΕ
- ⊕ Αφοί Βασιλόπουλοι ΑΕ
- ⊕ Ν. Φραγκοπαναγιώτης ΑΤΕΚΕ
- ⊕ Κ. Λιαρομάτης ΑΕ
- ⊕ Μύλοι Κεπενού ΑΒΕΕ
- ⊕ Περιβαλλοντική ΑΕ
- ⊕ Feedus ΑΕΒΕ
- ⊕ Χημικά και Βιοφαρμακευτικά Εργαστήρια Πατρών ΑΕ
- ⊕ Στ. Κλειδέρης ΑΕΒΕ
- ⊕ Παβιπλάστ ΑΕ
- ⊕ Fertiglass Κοντοθεόδωρος & Σία ΑΕΕ
- ⊕ Friesland Hellas ΑΕΒΕ (ΝΟΥΝΟΥ)
- ⊕ ΑΕΟΝΑΣ ΑΤΕΒΕ
- ⊕ Ελαιουργικές Επιχειρήσεις Πατρών ΑΕ
- ⊕ Λέων Νικολής & Σία ΟΕ
- ⊕ Ελαιουργεία Πυρηνελαιουργεία ΑΒΕΕ

ΕΠΙΛΟΓΕΣ

ΜΗ ΧΑΣΕΤΕ ΤΗΝ
ΚΥΡΙΑΚΗ 30 ΙΟΥΝΙΟΥ

Το τέλος της
«Πειραιϊκής -
Πατραϊκής»

- ⊕ Πετρογκάζ ΑΕ
- ⊕ Συνεταιρισμός Ετοιμου Σκυροδέματος
- ⊕ Αφοί Αποστολόπουλοι ΟΕ
- ⊕ Αφοί Χριστοφιλόπουλοι ΟΕ
- ⊕ Ελληνικά Καπνιστήρια
- ⊕ ΑΤΕΜ ΑΕ
- ⊕ Κωνσταντίνος Σούλος
- ⊕ ΕΡΓΟΤΕΤΡΕΧΝΑΛ ΑΒΕΕ
- ⊕ ΡΟΒΕΛ ΑΕ
- ⊕ Μεθενίτης Γεώργιος ΕΕ
- ⊕ Λ & Ι. Εφραμίδης ΟΕ
- ⊕ RESILUX ΑΒΕΕ
- ⊕ Κρύσταλλα Λιπάσματα Πελοποννήσου ΑΕ
- ⊕ Ευαγγελία Παναγοπούλου - NOVATEC
- ⊕ ΜΑΧΡΩ ΑΕ
- ⊕ ΜΠΕΜΠΟΣ ΑΕ
- ⊕ Καραϊσκος Ιωάννης & Σία ΕΕ
- ⊕ Αφοί Λουκάτου ΟΕ
- ⊕ Σκόνδρας Θεόδωρος
- ⊕ ΜΙΝΣ Μίντσας ΑΕ
- ⊕ ΑΜΕΚΩΝ ΑΕΜ
- ⊕ Κλάφης Θεόδωρος
- ⊕ Τσεγγενές Κωνσταντίνος
- ⊕ Αφοί Αριστ. Σπηλιόπουλοι ΟΕ
- ⊕ Νικ. & Χαρ. Τομάσης Ε.Ε.
- ⊕ Εταιρία Βασικών Μετάλλων ΑΕ
- ⊕ Παλούσης Ιωάννης ΕΠΕ
- ⊕ Ρωμανός Γεώργιος ΕΠΕ
- ⊕ Κ. Τελίδης - Γ. Τελίδης ΟΕ
- ⊕ TYPE XERCO